

Sz. Tóth Gyula

A nyelv romantikája

Stratégiába ágyazva. Lehet ez? Akkor ez maga a jó illatú realizmus. Jó lenne. De nem így van. A „Közép-európai nyelvstratégiai fórum” című anyanyelvi konferencián, a szép ész és lengyel példa mellett, a magyar nyelv művelés helyzetéről szóló beszámolók már komorabb képet vázoltak fel. Ezt vetítette előre Pomozi Péter aznap megjelent beharangozó cikkében: Mérgezett szavak (Magyar Idők, 2016. május 14.) Az indítás: „Tudatos fejlesztés nélkül a magyar nyelv a következő pár évtizedben drasztikusan visszaszorul a Kárpát-medencében, a határon túli magyar közösségek jó része eltűnik. A vesztes helyzetből azonban lenne kiút. Hatékony nyelvstratégiával a magyar nyelv régiós helyzete erősödhet, és ennek nemzetépítő hozadékán túl gazdasági és nemzetközi előnyei is lennének”. Történeti-elemző, argumentált írásában bejelenti a tényt, ő Balázs Gézával és Pusztay Jánossal együtt, „pontosan ebben a szellemben, az európai nyelvstratégiai kontextusból is merítve már letett egy komoly programot, amelyet a két évvel ezelőtti (55/2014.) kormányrendelet fő céljai elég jól, olykor betűhíven tükröztek. A rendelet nyomán létrejött Magyar Nyelvstratégiai Intézet azonban menten Csipkerózsika-álomba süllyedt, és a kormányrendeletben megfogalmazott nemzetstratégiai célokból vajmi keveset valósított meg. Néha úgy tűnik, mintha a hatalmat önmagától kellene megvédenie a nemzeti érzelmű értelmiségnek”.

Így ültem be a Petőfi Irodalmi Múzeum Vörös Szalonjába. Elkötelezett tudós magatartások és munkák, élvezet volt hallgatni, és egyúttal szomorú előérzettel anyanyelvünk és általában a „kis nyelvek” sorsa iránti aggódással a globalizációs felolvasásban (tudatos felolvasásban). Nagyjából ez került elő az előadásokból, Székelyföldről Észtországon át Lengyelországig. A nyelv romantikája stratégiába ágyazva, csak így maradhatunk fenn. Adatok sorjázta a 2050 utáni jövőt illetően. Balázs Géza több évtizedes kutatói-gyakorlati tevékenység nyomán egyenesen így summázta: „Élet vagy halál!” A pátozós kiáltás következett a mondandóból, illetve a hadvezéri retorikához. Pomozi Péter a tudomány nyelvén pedig így összegzett: „disszimiláció vagy asszimiláció?” De munkás bizakodással. Nem hagyható említés nélkül Pomozi Péter nyelvezte: több diszciplínát ötvöző (és nem integráló!), azok paradigmáit pontosan, a tudományágnak megfelelően kezelve, s mégis finom, „adekvát” fogalomra váltva, irodalmi hangütéssel közvetítve. A tudósi líra hiteles, meggyőző, inspiráló. És megjelent a *Jelentés-kötet* (benne írással, megfigyelő leírás, konklúziókkal: *A média nyelvi-kommunikációja és a társadalmi viselkedéskultúra összefüggései néhány példán keresztül* = Jelentés a magyar nyelvről, 2010–2015. szerk. Balázs Géza. Bp., IKU – Inter Nonprofit Kft., 2016,

88–94. És bekerült „az iskolai idegen nyelv tanítására vonatkozó ajánlásom” is, nem titkolt, szerény büszkeséggel nyugtázom.) A Jelentést Balázs Géza a kormány asztalára szánja. Csodát ne várjunk. A nyelvész társaság is erősen megosztott. Mert például, szemlélve a hallgatóságot, feltehetjük az ismert retorikai kérdést: „Hol vannak a magyartanárok?”

Ám ha már „nemzeti érzelmű értelmiségről szó esett”. Tudok kapcsolódásokat. Kapásból kettőt említek, az anyagi támogatásokat kereső és (még) mindig élő *Partiumból*. A tavaszi számban Bertha Zoltán írása: *A föld lírai metaforája és metafizikája – kortárs költők verseiben*. Gyönyörű példatár, az anyanyelven keresztül a ragaszkodás kifejezését és erejét sorjázza: „De még az agyonpusztított szülőföld is mint őselv vagy őstörvény – Tamás Menyhért szavával – »gyökér-bilincsbe zárva« tart (»elmennem sej-haj / nem lehet / gyökerek fogják / szívemet« – vallotta az Illyés nyomán is piramisainknak tekintett, »földkatedrálisoknak« nevezett kunhalmok közül Körmendi Lajos” (51.). A másik Pomogáts Béla írásából való: „Aki a közelmúlt magyar történelmét vizsgálja, annak fel kell mérnie azt is, hogy a nemzet kollektív lelki egészségét milyen mértékben veszélyeztették a politika mulasztásai” (61.)

A fölvetített lírai metaforára és metafizikára jöhet, jön (át)ölelőn az anyanyelv, művelése stratégiába ágyazva, amiről a konferencia szólt. Megírtam ezt Bertha Zolinak, aki képes beszámolót küldött: *Heti Hang Szóró, Makfalva, Székely Majális, szerkeszti: Szíki Károly 2015. május 9-én. Jelszó: „Egységes, Oszthatatlan, Autonóm Székelyföld” Nagy, színes és gazdag műsor volt, zenével, verssel, tánccal, bátor, jó szóval, énekléssel, koccintással, 150 tagú magyar küldöttség részvételével. A tudósítás szerint: „Éjfél előtt valaki félhangosan megszólalt: A székely is magyar, csak egy kicsivel több! Így van. Vagy legyen így! És legyen úgy, mint régen volt!”* A képeken felfedezem Izsák Balázst, a Székely Nemzeti Tanács elnökét. Vele a budapesti konferencián személyesen volt alkalmam megismerkedni. Nagyon elgondolkodtató előadást hallhattam tőle: „Autonómia és identitás”. Tanulságos ránk, nemcsak az Európai Unióra, de anyaországiakra nézve is. Már megértem a tavalyi majálison elhangzott kijelentést. Hirtelen tört föl, de nem volt elhamarkodott. Megalapozott volt.

Nem érdektelen hozzátevés a folytatásról. Az idejű szín pompás csíksomlyói zárandoklatról készült videofelvételt, a kultúráközvetítés jegyében, tájékoztató ismeretekkel elküldtem francia barátainknak. („Pèlerinage massif des Hongrois et des Sicules à Csíksomlyó” = <http://visegradpost.com/fr/2016/05/13/pelerinage-hongrois-sicules-csiksomlyo/>) Kettő a reflexiókból: „Köszönöm e csodás hitbéli üzenetet. Nem tudtam, hogy Mária ennyire szeretett és csodált a magyarok körében, ő minden nép anyja, szerte a világban. Az ilyen üzenetek, bármi is történjen, erősítik a baráti köteléket közöttünk.” „Köszönet ezekért a képekért. Annál

is inkább, mivel ekkora tömeg láttán nem kevés félelem fog el! Ám az olyan események, amelyek felrázzák a világot, nem a bizonytalanság, hanem a biztonság érzetét táplálják.” Sikerült hát egy francia jogos félelmét, kis időre legalábbis, eloszlatni. Ismerve a franciaországi helyzetet, ez nem kevés. (Egyébként mindkét reflektáló édesanya, több unokával.)

Az esztétikus, gondolatvilágos beszéd rendet vághat a káoszban, ha nem ez tölti ki a közlésteret, hát rendetlenség lesz a káoszban. Nyelvelést hát, s nem nyelvölést! Hasonlókat fogalmaztam meg H. Tóth Tibor könyvét bemutatandó: *Emberék a szódarálóban* (Agria, 2016. tavasz, 259-264.) Hangsúlyoztam: „vannak tartalékok, vannak értékeink. Segítségünkre szolgál a gazdag magyar és a világirodalom, a sok kiváló irodalmi folyóirat (a tanárok terelhetnék feléjük az ifjúságot), a szépen beszélő és író irodalomtörténészek (számos ’megbízható’ nevet tudnánk említeni). Az eszme- és filozófiatörténészek, a filozófusok élvezetes nyelven szólnak „nehéz” (elvont?) témákról. (Mint Csejtei Dezső, Egedy Gergely, Fehér M. István, Nyíri Kristóf és még néhányan.) A politikai nyelvezet is jóval színesebb, mint aminőt a politikusok használnak a napi gyakorlatban, a fentebb említett exkülgügyminiszter (Martonyi János: *Mi és a világ* című könyve – a szerk.) mellett nem hagyható ki Schöpflin György árnyalt, összetett beszédmódja (lásd legutóbbi könyve: *Politika, illúziók, téveszmék*). Ó, és ha szépet akarunk olvasni szépről, forgassuk a művészettörténészek munkáit, ugyanarról – életről, munkáról – másként, elég Szakolczay Lajosra, Banner Zoltánra gondolni. Van tehát fogódzó, van eszköz és mód a „mentésre másként”, ahogy Fűzfa Balázs irodalomtörténész, tanár varázsolja élénk. Szóval, „beszélhető nyelvet” minékünk! Ilyet mutat be Szentmártoni János az *Agria*, 2015 őszi számában. A lap főszerkesztőjének, Ködöböcz Gábornak is van »szóhitele«, amit rendre bizonyít követve egyik alaptételét: »Szépen magyarul, szépen emberül«. És hát a szép, őszinte líra – a szép és őszinte beszéd kiapadhatatlan, éltető forrása”. A mérgezett szavaktól ments meg, Uram, minket!

Ó, ha nemes ügyben törekvések találkoznak! Jó lenne, ha stratégiák is találkoznának, mondjuk: a Balázs-csapat és a Ködöböcz-csapat egy mezben: magyar–magyar válogatott. Miért is? „Minden létező módon erősítenünk kell egymást, hogy eséllyel vehessük fel a harcot a létrontás és létabszurditás erőivel” – nyomatékosítja bölcsen Ködöböcz Gábor üzenetében. Ezen törekvésemet veszi észre, amikor a széles dimenziójú és színes geokulturális tevékenységét tisztelve, annak szárnyvonalához kapcsolódva, az akciókat a Kárpát–medencétől az Atlanti-óceánig viszem el nagy boldogan. Ezt igyekszem hangsúlyozni most is: a nyelv nem élénkül és nem szépül irodalom nélkül. Ott a kötelező segítség, csak le kellene nyúlni érte a nyelvészeknek, az irodalmi kifejezőeszközök gazdagsága erősítheti stratégiájukat. Amit Gábor is művel, csak nem nevezi annak.

A nyelvnek van romantikája, s ha lesz hathatósan, összefogva támogatott stra-

tégiája, lesz anyanyelv, s ékesen szól majd boldogító fennmaradásunkat hirdelve. Ez a gondolat összegződött bennem a konferencia után, kapcsolódó átgondolások nyomán. A szomorú tények mellett vannak vigasztaló adatok, érzések. Ilyen a Pomozi Péter és Karácsony Fanni kreációjának megejtő hangulatában a „magyar nyelvstratégia posztereken”, szebben: „nyelvarcukat” fölrajzoló kiállítás. Még szebben a címével: *Magyar nyelvű otthon*. Képes szociográfia. Mindez a folyosón, kint a kép, bent a szó, de a művészet összehozható. Pomozi Péter mestere a szónak, és – ezek szerint – a képzőművészet alapvető szerepet tölt be világképében. A kompozíciók mély átélést sugároznak, jelképrendszerük egyedülálló drámai víziót eredményez. A kép szerepe a nyelvésztudós életművében nem illusztráció, hanem „filozófiai, művelődéstörténeti összefüggések kimondására alkalmas közeg”. (Baán Tibor szavai, lásd *Búvópatak*, 2016. május, 2. o. A somogyi folyóirat, nevéhez méltóan, szelíden hív, hogy csillogó tükrébe belenézz.) Szó/képző/művészet – a szépségben kibontakozó szó, nyelv, irodalom, közelebb visz az igazság eszméjéhez. Ezek a mélységben összefonódnak, s adják a jót. Hasonló „összehozó” tendenciákat találhatunk a Magyar Nyelvstratégiai Kutatócsoport (Manyszi) tagjainak munkáiban. Ezt a vonalat képviseli, mások mellett: Magyarai Sára „Takázás”, Pusztay János „Levelek a Borostyánkőútról” színes és gazdag sorozata, az írások az interneten megjelenő *E-Nyelv Magazin*ban olvashatók.

Hosszú a jó példák sora, eggyel még megtoldom. Deme Tamás szolgáltat újat: a halál okán friss hír, az életmű a jövőnek fennmaradó mai. (Magyar Idők, 2016. május 19.) Meghalt Jadranka Damjanov zágrábi művészettörténész. A közös munkák során mélyült szakmai nagybecsülés keltette tisztelgő sorokból „többéletű alkotó” alakja rajzolódik ki. Olyané, akinek nemzetisége horvát, nyelve magyar. „Ami az anyanyelvünk, az a gondolkodásunk alapja” – szögezi le az emlékező tudós kolléga. A magyar nyelvű Kárpát-medencei „a magyar kultúrában lélegzett, az európai és a magyar kultúra szintézisét” teremtette meg. Nemcsak leírt, viszonyított, és ez az identitásépítés alapja. (Az egészséges szintézishez szükséges bátor konfrontáció mellett, teszem én hozzá.)

Van hát mit tenni, van hova fejlődni. Nem könnyű a harc, lásd Ady, Kosztolányi, Illyés és a többi jeles magyar küzdelmeit. Vigasztaljon és adjon erőt nekünk ez, és az: van muníciónk. „Hát akkor, rajtunk a sor... À nous deux maintenant”. Mondta Balzac hőse nehéz helyzetben. Kép és szó együtt (Nyíri Kristóf is örülne ennek), ritka. Mire várunk? Tetteinket sorjázva képesek vagyunk értékeinket felvonultatni, s hitünket valóra váltani. „Hát jó, folytassuk! – Eh bien, continuons”, nyitott újabb dráma felé Sartre a *Zárt tárgyalás* utolsó mondatával, nagyon sötét helyzetben. Folytassuk. Tehetjük, ahogy Ködöböcz Gábor sugallja barátilag: „A Szentlélek erejéből táplálkozó megújult hittel, reménnyel és szeretettel...”